

Citation style

Smíšek, Rostislav: review of: Géza Pálffy, Hungary between Two Empires 1526–1711, Bloomington, IN: Indiana University Press, 2021, in: Český časopis historický, 2022, 3/4, p. 889-893, <https://www.recensio.net/r/8a60b2d80d914e74bd4f8c14a099357b>

First published: Český časopis historický, 2022, 3/4

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

technického rázu, které řeší – zpravidla ne zcela důsledně – každá encyklopedie. Obrovská souhrnná bibliografie (o zhruba 3500 položkách), stejně jako dílčí komentované bibliografie u jednotlivých kapitol jsou zpracovány velmi pečlivě a stanou se skvělou pomůckou pro badatele. Rovněž rejstříky jsou přehledné a dobře identifikují zachycené osoby, zatímco u lokalit ke škodě věci chybí začlenění do vyšších teritoriálních jednotek. Jelikož se editoři rozhodli pro německou variantu osobních jmen i toponym, je velmi důležité, že jsou v rejstříku zachyceny (byť s mezerami) odkazy na podobu platnou v jazyce té země, o níž se pojednává. Vzhledem k tomu, že jde o příručku určenou mezinárodnímu okruhu čtenářů, stává se určitým problémem používání německých exonym, o nichž se povědomost (zejména u menších lokalit) vytrácí, a to i v německém jazykovém prostředí. Zdá se, že obecný vývoj směřuje spíše k akceptování aktuálních zeměpisných názvů, která jsou snadno ztotožnitelná s geografickým zařazením těchto míst. Jinak jsou ovšem edičně technické problémy vyřešeny na úrovni, která může být vzorem pro další historické encyklopedie.

Souhrnně lze říci, že kompendium, jež vzniklo za vedení Thomase Winkelbauera, není pouhým zpracováním dějin správy habsburské monarchie. Je pojato natolik široce, že vystihuje organizační rámce institucí (v prvních dvou knihách především centrálních a zeměpanských) všech typů, tedy nejen politických, ale i hospodářských, vojenských či kulturních, což z kompendia vytváří zásadní referenční dílo prakticky ke všem směrům raně novověkého bádání. Je to nejen moderní syntetické zpracování velmi rozsáhlé látky, ale díky promyšlené struktuře zároveň encyklopedická příručka trvalého významu, nepostradatelná pro veškeré další bádání o dějinách střední Evropy.

Jaroslav Pánek

Géza PÁLFFY

Hungary between Two Empires 1526–1711

(= Studies in Hungarian History)

Bloomington, Indiana University Press 2021, 284 s., ISBN 978-0-253-05465-4.

Přední maďarský historik Géza Pálffy se v posledních více než dvou desetiletích z různých úhlů pohledu systematicky věnuje dějinám Království uherského na prahu novověku. Nezkoumá je však izolovaně, pouze v rámci historických hranic uvedeného územního celku, ale v širším srovnávacím kontextu přinejmenším střední

a jihovýchodní Evropy. O této skutečnosti výmluvně vypovídá více než 400 nejrůznějších studií a publikací v mnoha světových jazycích založených na rozsáhlém a časově nesmírně náročném archivním výzkumu, které jsou uvedeny kupříkladu na stránkách *Magyar Tudományos Művek Tára* nebo *Academia.edu*.¹ I proto patří Pálffy v současnosti k největším znalcům maďarských dějin předmoderní doby.

Naznačené vědecké předpoklady přirozeně zužitkoval při koncipování synteticky zaměřených prací o uherských dějinách v 16. až 18. století. Ne náhodou již v roce 2009 vydal publikaci, v níž se snažil postihnout historický vývoj zemí Koruny svatoštěpánské v letech 1526 až 1606.² Zaměřil se v ní na bližší ozřejmění politického vývoje uvedeného území v 16. věku, zejména integrace Království uherského do mnohonárodnostního středoevropského soustátí pod vládou Habsburků a postižení vazeb části ovládané Turky a Sedmihradska k Osmanské říši. V témže roce publikoval v angličtině do jisté míry „programovou“ studii, v níž naznačil, jakým časovým údobím se hodlá zabývat v dalším synteticky zaměřeném díle k dějinám Uher, tj. léty 1526 až 1711.³ Vytčený záměr se mu podařilo naplnit v roce 2021, kdy vyšla recenzovaná práce, kterou do anglického jazyka přeložil David Robert Evans. Jak autor sám poznamenal v úvodu, jeho ambicí bylo plynule navázat na syntézu dějin Uher z pera Pála Engela, zaobírající se časovým údobím 895 až 1526.⁴

Logicky zvolené chronologické mezníky ohraničující pojednání patří k nejdůležitějším politicko-vojenským událostem maďarské raně novověké historie. Na jedné straně bitva u Moháče 29. srpna 1526, kdy armáda sultána Sulejmana I. Nádherného porazila křesťanská vojska Ludvíka Jagellonského a zahájila invazi do zemí Koruny svatoštěpánské, na straně druhé szatmárský mír z 1. května 1711, který ukončil sérii protihabsburských povstání uherských magnátů a upevnil postavení a moc Habsburků v této části Evropy. Autor tak navázal na periodizaci raně novo-

1 Srov. <https://www.mtmt.hu> a <https://tti.academia.edu/GézaPálffy/Papers>.

2 Géza PÁLFFY, *A három részre szakadt orszög 1526–1606*, Budapest 2009 (= Magyarország története 9). Srov. anglická verze TÝŽ, *The Kingdom of Hungary and the Habsburg Monarchy in the Sixteenth Century*, New York 2009 (= Center for Hungarian Studies and Publications – Hungarian Studies Series 18).

3 TÝŽ, *The Bulwark and Larder of Central Europe (1526–1711)*, in: Ernő Marosi (ed.), *On the Stage of Europe: The millennial Contribution of Hungary to the Idea of European Community*, Budapest 2009, s. 100–149. Podobně také TÝŽ, *Romlás és megújulás 1606–1703*, Budapest 2009 (= Magyarország története 10); TÝŽ, *Povijest Maarske. Ugarska na granici dvaju imperija (1526–1711)*, Samobor 2010.

4 Pál ENGEL, *The Realm of St. Stephen: A History of Medieval Hungary, 895–1526*, London 2001.

věkých uherských dějin běžně užívanou maďarskou historiografií již od 19. století.⁵ Časový horizont 200 roků si Pálffy vnitřně rozdělil do dvou obsáhlých a proporčně totožných výkladových částí, kdy každá zaujímá přibližně 110 stránek. Pomyslný předěl mezi nimi představuje žitvatorocký mír uzavřený v listopadu 1606 a završující patnáctiletou válku mezi Osmanskou říší a podunajskou monarchií.

Stranou pozornosti nelze nechat veskrze příznačné názvy obou celků symbolicky odrážející vývoj uherské společnosti v daném období. První velký oddíl, který začíná výkladem politických událostí, předcházejících bitvě u Moháče, autor výstižně charakterizoval jako „A Century of Direction Seeking, 1526–1606“. Podle jeho mínění se jednalo o století počátku hledání směru vývoje identity mnohonárodnostní uherské společnosti i celého územního celku. Království uherské patřilo již ve středověku k mocnostem, k nimž upínaly pozornost přední evropské panovnické dynastie. Ne náhodou se na jeho trůnu objevili Přemyslovci, Anjouovci, Lucemburkové, Jagellonci a v neposlední řadě také Habsburkové.

Vše se změnilo po porážce vojsk Ludvíka Jagellonského Turky v roce 1526, kdy tento region ztratil vlastní nezávislost a vstoupil do svého historicky nejsložitějšího období. Na politické úrovni došlo k rozdělení kdysi celistvé země na tři díly. Zatímco střední část ovládla Osmanská říše, severozápad získala rodící se středoevropská monarchie pod vládou Habsburků. Po dobytí Peště Turky na počátku čtyřicátých let 16. století ještě vzniklo na východě „nezávislé“ Sedmihradské knížectví, které se však nacházelo ve vazalském poměru k Vysoké Portě. Uhry se tak až do počátku 18. věku staly periferií a permanentním bitevním polem dvou zneprátelených velmocí – Osmanské říše a habsburské monarchie. Do zdejšího dění navíc čas od času zasáhly i další mocnosti, především Polsko-litevská unie a krymští Tataři.

Druhou část práce autor vhodně nazval „Decay and Rejuvenation: The Janus-Faced Seventeenth Century, 1606–1711“. Patnáctiletá válka mezi Osmanskou říší a habsburskou monarchií v letech 1591 až 1606 znamenala pro obyvatelstvo Uher jedno z nejničivějších období v dějinách a zanechala zdejší společnost i krajinu v troskách. Sedmnácté století proto představuje v Pálffyho podání období pokračující transformace uherské společnosti, dobu završení hledání její nové, veskrze moderní (kulturní) identity. Právě tímto přístupem se autor odlišuje od tradiční maďarské historiografie. Ta totiž doposud povětšinou patrioticky pohlížela na

5 Srov. István DEÁK, *Historiography of the Countries of Eastern Europe: Hungary*, The American Historical Review 97, 1992, s. 1041–1063; Vilmos ERŐS, *In the lure of Geistesgeschichte: the theme of decline in Hungarian historiography and historical thinking in the first half of the twentieth century*, European Review of History 22, 2015, s. 411–432.

16. a 17. století v Uhrách jako na epochu národnostního úpadku, kdy se stavové snažili všemi dostupnými prostředky zachovat či dokonce vydobýt na soupeřících mocnostech – habsburské monarchii a Osmanské říši – vlastní nezávislost a s tím spojenou jednotu. Géza Pálffy v návaznosti na nejnovější poznatky evropské historické vědy naopak zdůrazňuje, že této (kulturní) jednoty Království uherské nemohlo dosáhnout samo o sobě, ale výhradně pod záštitou habsburské monarchie. Na dějiny raně novověkých Uher proto nazírá jako na období „westernizace“ tohoto území a jeho postupnou integraci do středoevropského soustátí pod vládou Habsburků a Evropy vůbec.⁶

Obě části knihy, přičemž každou z nich tvoří shodně jedenáct oddílů, jsou také příznačné totožným tematickým záběrem. Jejich charakteristickým rysem je odsunutí chronologického vývoje politických a vojenských dějin Království uherského do pozadí a upřednostnění konkrétních problémových okruhů spjatých s historií zemí Koruny svatoštěpánské, jako byly hospodářství a obchod, kultura (především literatura), demografické, sociální a náboženské otázky, zemská správa a vztah uvedeného území k Osmanské říši na jedné a podunajské monarchii na straně druhé, opevňování hranic a výstavba pevností v pohraničních oblastech Chorvatska, Slavonie a Uher. Ve výkladu rovněž nechybějí samostatné kapitoly dotýkající se historie Sedmihradska a nejvýznamnějších válečných konfliktů v uherském prostoru ve sledovaném období.

Pochopení jednotlivých oddílů může nepoučenému čtenáři ztížit absence základní faktografie k dějinám Maďarska v letech 1526 až 1711 přímo v textu. Do jisté míry ji nahrazuje heslovitý a slovníkově pojatý devítistránkový chronologický přehled nejdůležitějších politických a vojenských událostí spjatých se zeměmi Koruny svatoštěpánské, který autor umístil před první část pojednání. Jiný problém představuje výrazně zredukovaný poznámkový aparát, nacházející se za každou kapitolou. Zahrnuje symbolicky jen několik odkazů na základní a povětšinou syntetizující práce, vztahující se k probíranému tématu. Další literaturu ke konkrétní

6 Srov. Pál FODOR, *Hungary between East and West: The Ottoman Turkish Legacy*, in: Pál Fodor – Gyula Mayer – Martina Monostori – Kornél Szovák – László Takács (edd.), *More modoque: Die Wurzeln der europäischen Kultur und deren Rezeption im Orient und Okzident. Festschrift für Miklós Maróth zum siebzigsten Geburtstag*, Budapest 2013, s. 399–419; Umut KORKUT – Emel AKÇALI, *Deciphering Eurasianism in Hungary: Narratives, Networks, and Lifestyles*, in: Marlene Laurelle (ed.), *Relations between Russia and the Extreme Right Parties in Europe*, New York-London 2015, s. 175–192; László MARÁ CZ, *The roots of Modern Hungarian Nationalism: A Case Study and a Research Agenda*, in: Lotte Jensen (ed.), *The roots of nationalism: national identity formation in early modern Europe, 1600–1815*, Amsterdam 2016, s. 235–250.

látce si lze, ovšem v omezené míře, dohledat ve výběrové bibliografii na konci publikace.

Poutavý, avšak hutný výklad autor rovněž doprovodil pěti desítkami kvalitních černobílých dobových vyobrazení a především patnácti mapami s mimořádnou informační hodnotou. Opominout není možné ani glosář s dobovou terminologií vážící se k dějinám Království uherského na prahu novověku a soupis panovníků Římsko-německé říše, Vysoké Porty, Království uherského, sedmihradských knížat, nejvyšších úředníků zemí Koruny svatoštěpánské a ostříhomských arcibiskupů.

Nelze pochybovat o tom, že jde o dílo zásadního vědeckého významu. Pálffy na stránkách svého pojednání prokázal mimořádně hluboké znalosti maďarských dějin předmoderní doby, které navíc s přihlédnutím k nejnovějším odborným poznatkům nejen maďarské historiografie zasadil do širšího výkladového kontextu přinejmenším jiho- a středoevropského prostoru. Především po koncepční stránce autor svým publikačním počinem vyběhl také ostatní středoevropské historiografie k podobně orientovaným pracím. Stranou pozornosti nelze nechat ani jazykovou stránku publikace, neboť právě angličtina jako pomyslná *lingua franca* současnosti podstatným způsobem rozšiřuje čtenářský okruh nejen odborné veřejnosti.

Rostislav Smíšek

Dirk Jacob JANSEN

Jacopo Strada and Cultural Patronage at the Imperial Court. The Antique as Innovation

(= Rulers & Elites. Comparative Studies in Governance, volume 17/1–2)

Leiden – Boston, Brill 2018, XXIII + 1069 s., ISBN 978-90-04-35526-2.

Mnohostranný znalec a sběratel umění, císařský architekt Jacopo Strada (1515–1588), který se narodil v Mantově a zemřel ve Vídni, patří mezi pozoruhodné postavy středoevropské renesance a zprostředkovatele italských kulturních podnětů do zaalpských zemí. I když mu dosavadní literatura věnovala jistou pozornost, celistvé zpracování donedávna chybělo. Tohoto úkolu se po dlouholetém výzkumu ujal nizozemský historik raně novověké kultury Dirk Jacob Jansen, který působí v Gothajském výzkumném centru Univerzity Erfurt. Svým dvousvazkovým dílem co do rozsahu, hloubky znalostí a skvostného ikonografického doprovodu vybudoval Stradovi skutečný vědecký pomník.